

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΟΣ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1926

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΑΤΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

ΔΙΑΨΗΦΙΣΕΙΣ ΔΗΜΟΤΩΝ. — ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ ΕΦΗΒΩΝ. — ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΣΧΕΤΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΙΚΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Α'

Διαψηφίσεις δημοτῶν ἐν γένει.

Τὰς τῶν δημοτῶν διαψηφίσεις ἤδη ἀλλαχοῦ διεκρίναμεν ¹⁾ εἰς τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους.

Καὶ τακτικὰς μὲν διαψηφίσεις καλοῦμεν τὰς καθ' ἕκαστον ἔτος ἐν τοῖς δήμοις γιγνομένας ἐπὶ τῶν ἐξετάσεων περὶ τῶν ἐγγραπτέων εἰς τοὺς δημότας ἐφήβων, τῶν δημοτῶν ψηφίζομένων α' εἰ οὗτοι δοκοῦσι γεγονέναι τὴν ἡλικίαν τὴν ἐκ τοῦ νόμου καὶ β' εἰ κέκτηνται τὰ προσόντα λόγῳ γεννήσεως Ἀθηναίου πολίτου. Ἐκτάκτους δὲ διαψηφίσεις ἰδίᾳ λέγομεν ὅταν οἱ δημόται, κατὰ ψήφισμα τῆς πόλεως, ἐκτάκτως συνερχόμενοι, διαψηφίζονται περὶ ἐκάστου τῶν ἤδη δημοτευομένων, εἰ τῷ ὄντι πολίτης καὶ δημότης ἐστὶν ἢ παρεγγέγραπται ξένος ὢν ²⁾.

¹⁾ Διορθωτ. καὶ Ἑρμηνευτ. εἰς τὸ Ῥητορ. Κανταβρ. Λεξικόν λ. Διαψηφίσεις ἐν Ἀθηνᾶ τόμ. ΙΑ' σ. 79 ἐπ.

²⁾ Οἱ ὅρισμοί τῶν λεξικογράφων καὶ γραμματικῶν Ἀρποκρ. λ. διαψηφίσεις, Πολυδεύκ. Η. 64 πρβλ. καὶ Η. 18-19. Βεακ. Ἀνέκδ. σ. 439. 32 Ἡσύχ. λ. διαψηφίσεις, Σουῖδ. ἀποψηφισθέντα κλ. ἀφορῶσιν εἰς τὴν ἕκτακτον διαψηφίσιν. Ἐπίσης ἡ λ. διαψηφίσεις τοῦ Ῥητορ. Κανταβρ. Λεξικοῦ, ἢ καθ' ἡμᾶς διορθωτέα ὡς ἐξῆς: Διαψηφίσις ἐστὶν ὅταν συνελθόντες κατὰ δῆμον οἱ δημόται ψηφον φέρωσι κατὰ τῶν δοκούντων ἐγγεγράφθαι κα[κῶς], μὴ ὄντων Ἀθηναίων. ὅς δ' ἂν ψηφορηθῆ πολίτης ἐσιν· οὐ δ' ἂν καταψηφίσωνται, τούτω ἐξεσι τὴν διαψηφίσιν αἰτιασαμένῳ ἀναπεμφθῆναι εἰς τὸ κοινὸν (δικαστήριον). Βλ. ἡμέτερα Ἑρμην. καὶ Διορθωτ. εἰς τὸ Ῥητορ. Κανταβρ. Λεξικόν ἐν Ἀθηνᾶ τόμ. ΙΑ' σ. 79 ἐπ. λ. διαψηφίσεις.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ἀθην. Πολ. κεφ. 13. 5 τὴν ἕκτακτον διαψηφίσιν ὠνόμασε διαψηφισμόν, τῷ αὐτῷ δὲ τύπῳ ἐχρήσατο καὶ ὁ Ἀθηναῖος ἐν τοῖς Δειπνοσοφ. σ. 218 a : διαψηφισμός ὁ γινόμενος κατὰ τῶν περὶ Ἑρασινίδην στρατηγῶν.

Τοιαῦται ἕκτακτοὶ διαψηφίσεις ἢ διαψηφισμοὶ ἱστορικῶς μνημονεύονται 1ον

Ἐν τῷ παρόντι πραγματευόμεθα μόνον περὶ τῶν τακτικῶν διαψηφίσεων.

B'

Τακτικαὶ διαψηφίσεις δημοτῶν

Κατὰ τὸν νόμον πάντες οἱ τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος συμπληρώσαντες ¹⁾, τέως παῖδες ²⁾ καλούμενοι, ἐνεγράφοντο εἰς τοὺς δημότας, ἐφεξῆς νομιζόμενοι ἔφηβοι ³⁾. Ἐνεγράφοντο δὲ κατὰ δήμους εἰς τὸ λεγόμενον *ληξιαρχικὸν γραμματεῖον* ⁴⁾.

Ὅπως ὁμοῦς ἐγγραφῶσιν ἔδει πρότερον ἵνα οἱ δημόται, καθ' ἱερῶν ὁμόσαντες, διαψηφίσωνται περὶ αὐτῶν 1^{ον}. εἰδοκοῦσι γεγονέ-

ἡ ποιηθεῖς μετὰ τὴν τῶν τυράννων κατάλυσιν (510 π. Χ.) ὡς πολλῶν κοινωνούντων τῆς πολιτείας οὐ προσῆκον ('Αριστ. Αθην. Πολ. κ.φ. 13. 5.) 2ον ὁ ἐπὶ Ἀντιδότου ἄρχοντος (451/0 π. Χ.) διὰ τὸ πλῆθος τῶν πολιτῶν Περικλέους εἰπόντος ('Αριστ. αὐθ. κερ. 26. 4), 3ον ὁ ἐπὶ Λυσιμαχίδου ἄρχοντος (445/4 π. Χ.) καὶ 4ον ὁ ἐπὶ Ἀρχίου ἄρχοντος (346 π. Χ.) Βλ. Sandys, Aristotle's Const. of Athens, ἐκδ. β' σ. 55 καὶ 113. Lipsius, Das Attische Recht u. Rechtsverfahren σ. 412 ἐπ. καὶ τοὺς παρ' αὐτοῖς.

¹⁾ Lipsius αὐτόθ. σ. 282 καὶ σημ. 55. Beauchet, Dr. priv. Rép. Ath. B', σ. 110 ἐπ.

²⁾ Οὕτω καθόλου καλοῦνται οἱ μήπω συμπληρώσαντες τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας. Ἀριστοτ. Πολιτικ. 1278 a 34. Ἀθην. Πολιτ. κερ. 42. 1.

³⁾ Τὸ ἐγγράφασθαι εἰς τοὺς δημότας ἐπίσης λέγεται ἐγγράφασθαι εἰς ἄνδρας. Ἐγραψε δὲ καὶ ὁ Πλάτων ἢ Ψ/Πλάτων ἐν Ἀξιώχ. 366 E ἐγγράφασθαι εἰς ἐφήβους. Ἀπαντᾷ δὲ καὶ δοκιμάζεσθαι εἰς ἄνδρας ἢ ἄνδρα εἶναι ἀλλὰ ταῦτα προσήκουσι μᾶλλον τῇ ὑπὸ τῆς Βουλῆς δοκιμασίᾳ ἐφήβων. Βλ. Lipsius αὐτόθ. σ. 323 σημ. 57. Παραδείγματα τῶν χρήσεων τούτων ὄρ. ἐν Θησαυρῷ Ἐορ. Στεφ. Γ' σ. 31 - 32.

⁴⁾ Λυκοῦργ. κ. Λεωκρ. § 76. Ἴσ. Ἀπολλοδ. κλ. § 27. Σχολ. Αἴσχ. κ. Κτησιφ. § 122. Δημοσθ. π. Λεωχάρ. §§ 35, 37. πρ. Εὐδουλίδ. § 26. Ἀρποκρ. λλ. *Ληξιαρχ. γραμματεῖον καὶ Δήμαρχος.*

Διάφορον ἦν τὸ φρατρικὸν ἢ κοινὸν γραμματεῖον, εἰς ὃ ἐνεγράφοντο οἱ εἰς τοὺς φράτερας εἰσαγόμενοι φύσει ἢ ποιητοὶ παῖδες. Ἀρποκρατ. λ. κοινὸν γραμματεῖον. Ἴσ. Μενεκλ. κλ. § 14 ἐπ. Ἀπολλοδ. κλ. §§ 16, 17, 26 27. Φιλοκτήμ. κλ. § 21. Κίρ. κλ. § 19. Δημοσθ. πρ. Λεωχάρ. § 41. πρ. Βοιωτ. Α' §§ 4, 5. πρ. Μακάρι. § 13 ἐπ. πρ. Εὐδουλίδ. § 54. — Εἶπε δὲ ὁ Ἰσαῖος ἐν τῷ Ἀπολλοδ. κλ. § 1. καὶ κατὰ πληθ. ἀριθμ. *Τὰ κοινὰ γραμματεῖα.* Βλ. Wyse, The Speeches of Isaeus σ. 552 ἐρμηνεύοντα τὴν χρῆσιν ταύτην. Παρατηρήθη προσέτι ὅτι ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ πρ. Εὐδουλίδην τὸ αὐτὸ γραμματεῖον ἐν μὲν § 26 ὀνομάζει *ληξιαρχικὸν*

ναι τὴν ἡλικίαν τὴν ἐκ τοῦ νόμου καὶ 2^{ον} περὶ ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν, εἰ ἐλεύθερός ἐστι καὶ γέγονε κατὰ τοὺς νόμους, διότι μόνον οἱ ἐξ ἀμφοτέρων γεγονότες ἀσπιῶν μετέχουσι τῆς πολιτείας ¹⁾).

Ἐκ τῶν ἀριστοτελικῶν τούτων ἐκφράσεων, κατὰ μὲν πληθυντ. ἀριθμ.: εἰ δοκοῦσι γεγονέναι τὴν ἡλικίαν τὴν ἐκ τοῦ νόμου, κατὰ δ' ἐνικόν: εἰ ἐλεύθερός ἐστι καὶ γέγονε κατὰ τοὺς νόμους, καὶ τῆς προδήλου ἀντιθέσεως τοῦ: εἰ δοκοῦσι πρὸς τό: εἴ ἐστι ²⁾, ἡμεῖς ἀνευδοιάστως συνάγομεν, ὅτι ὁ μέγας Σταγίριτης διὰ τούτων ἠθέλησε νὰ δηλώσῃ, ὅτι ἐν τῷ δευτέρῳ τούτῳ θέματι, τῷ περὶ ἐλευθερίας, οἱ δημόται, ἀφοῦ ὡς εἰκὸς ἤκουον πρότερον καὶ τῶν τυχόν ὑπαρχόντων κατηγορῶν, προέβαινον πρῶτον εἰς διαψήφισιν περὶ ἐνὸς ἐκάστου ³⁾ τῶν ἐγγραφομένων ἐφήδων εἰ ἐλεύθερός ἐστι, τοῦ ἀποψηφισθέντος μὴ εἶναι ἐλεύθερον ἔχοντος ἔφεισιν εἰς δικαστήριον ⁴⁾, ὅτι δὲ μόνον ἐν περιπτώσει παραδοχῆς τοῦ ἐφήδου ὡς

ἐν δὲ § 60 κοινόν (Wyse, αὐτόθ. σ. 560. 7). Ἐντεῦθεν ὅμως οὐδαμῶς ἔπεται ὅτι ὁ Ἄρποκρατίων ἐσφάλη διακρίνων ταῦτα ἐν λ. κοινόν γραμματεῖον καὶ ληξιαρχικόν τούναντίον, μᾶλλον φαίνεται ὅτι ὁ Δημοσθένης ἠκηρολόγησε, γνωστοῦ ὄντος ὅτι τὰ τῶν φρατέρων καὶ ὀργεῶνων γραμματεῖα ὠνομάζοντο καὶ κοινά. Πρβλ. ἐτι C. I. A. II, 1061. 20, II, 841 IV, 2. κλ.

Περὶ τοῦ ἀσυστάτου τύπου: φρατορικόν γραμματεῖόν βλ. ἀξίαν λόγου παρατήρησιν τοῦ Van den Es, De j. familiar. apud Athen. σ. 102 σημ. 3. Τὴν δὲ ἐν Ἄνεκδ. Βεακ. 191. 9 λ. Ληξιαρχία πιθανῶς συμπληρωτέον ὡδε: Ληξιαρχικόν: κατεγράφοντο οἱ μέλλοντες (δημόται) ὀνομασι καὶ τοῦτο ἐστὶν ἡ ληξιαρχία.

¹⁾ Ἄριστοτ. Ἄθην. Πολιτ. κεφ. 42. 1. Πρβλ. κεφ. 26. 4.

²⁾ Ἡδὴ ὁ ἀοιδίμος Κόντος ἐν ταῖς πολυτίμοις παρατηρήσεσιν αὐτοῦ εἰς τὴν Ἄριστοτ. Ἄθην. Πολ., καταχωρισθείσαις ἐν τῇ Ἄθηνᾶ τόμ. Γ' σ. 278 - 399 καὶ τόμ. Δ' σ. 1 - 182, τὴν σύνταξιν ταύτην ἔκρινεν ἀξίαν ἰδίας ἐπιστάσεως (Δ' σ. 108), ἀνέβαλεν ὅμως νὰ ἐξετάσῃ τὰ κατ' αὐτήν, προτιθέμενος, ὡς λέγει, νὰ διαλάβῃ διὰ μακρῶν ἐν τῷ Δευτέρῳ Μέρει. Πολλὰ ζητήσαντες ἐν τοῖς ἐξῆς ἔργοις τοῦ σοφοῦ ἀνδρός, οὐδαμοῦ ἀνεύρομεν εἰ τι περὶ τούτου ἐδίδαξε.

³⁾ Ἡ γνώμη ἡμῶν αὕτη κυροῦται ὑπὸ τοῦ Ἄρποκρατίωνος ἐν λ. Διαψήφισις διδάσκοντος: ἰδίως λέγεται ἐπὶ τῶν ἐν τοῖς δήμοις ἐξετάσεων, αἱ γίνονται περὶ ἐκάστου τῶν δημοιευομένων, εἰ τῷ ὄντι πολίτης καὶ δημότης ἐστὶν ἢ παρεγγεγραπται ξένος ὢν κτέ. Παρατηροῦμεν μόνον ὅτι ταῦτα λέγων ὁ λεξικογράφος ὑπ' ὄψει ἔχει τὴν ἔκτακτον διαψήφισιν, βεβαίως ὅμως τοῦτο ἐγένετο καὶ ἐπὶ τῆς καθ' ἕκαστον ἔτος τακτικῆς.

⁴⁾ Ἐπειτ' ἂν μὲν ἀποψηφίσωνται μὴ εἶναι ἐλεύθερον, ὁ μὲν ἐφήσειν εἰς τὸ δικαστήριον, οἱ δὲ δημόται κατηγοροὺς αἰροῦνται πάντες ἄνδρας ἐξ αὐτῶν, κἂν μὲν μὴ δόξῃ δικαίως ἐγγράφασθαι, πωλεῖ τοῦτον ἡ πόλις· εἰ δὲ νικήσῃ, τοῖς

ἐλευθέρου, προέβαινον δεύτερον εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ τρίτου θέματος: εἰ γέγονε κατὰ τοὺς νόμους, διότι, ὡς εἴρηται, μόνον οἱ ἐξ ἀμφοῖν ἀστοῖν γεγονότες μετεῖχον τῆς πολιτείας¹⁾.

Ἐννοεῖται δὲ διατί πρώτιστα πάντων, ὡς ἄλλως ὁ Ἀριστοτέλης διαρρήδην διδάσκει, οἱ δημόται περὶ τῶν ἐφήδων διεψηφίζοντο εἰ δοκοῦσι γεγονέναι τὴν ἡλικίαν τὴν ἐκ τοῦ νόμου. Ὁ λόγος εἶνε διότι μόνον ἐὰν οἱ ἐμφανιζόμενοι πρὸς ἐγγράφην εἰς τοὺς δημότας ἐφηβοὶ ἐκρίνοντο συμπληρώσαντες τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας, τότε μόνον παρίστατο κατὰ τὸν νόμον ἢ ἀνάγκη τῆς ἐξετάσεως ἐκάστου τούτων εἰ ἐλεύθερός ἐσσι κτλ. Ἐν ᾧ, τὸναντίον, οἱ μὴ δόξαντες γεγονέναι τὴν ἡλικίαν, ἄνευ ἄλλης ἐξετάσεως, ἀπήρχοντο πάλιν εἰς παῖδας²⁾.

δημόταις ἐπάναγκες ἐγγράφειν. Ἄλλ' ἐὰν μὴ ὁ ἀποψηφισθεὶς ἐποιεῖτο χρῆσιν τοῦ πρὸς ἔφειν δικαιώματος; Βεβαίως ἐν τριαύτῃ περιπτώσει οὔτε δίχη οὔτε καταδίχη ἐδύνατο νὰ ἐπακολουθήσῃ, οὐδ' ἄρα νὰ πωληθῇ οὗτος ὡς δοῦλος ὑπὸ τῆς πώλεως ἐκινδύνευεν ὅμως πάντοτε νὰ διωχθῇ ὑπὸ τοῦ βουλομένου διὰ τῆς γρ. ὑποβολῆς ὡς ὑποβολιμαῖος, ἀδίκως δὴλον ὅτι ἐγγραφεὶς ἤδη ἐν τῷ φρατερικῷ γραμματείῳ, ὅτε πάλιν ἀλόγῃ αὐτὸν ἔδει πεπραῶσθαι. Βλ. ἃ περὶ τῆς γρ. ὑποβολῆς πρὸ μικροῦ διελάδομεν ἐν σ. 32 τῆς μελέτης ἡμῶν Περί Ἀποκηρύξεως ἐν τῷ ἀρχαίῳ Ἑλληνικῷ Δικαίῳ.

Ἐπίσης ὅμως ἐκ τῶν τοῦ αὐτοῦ χωρίου: ἐὰν δὲ νικήσῃ, τοῖς δημόταις ἐπάναγκες ἐγγράφειν ἀσφαλῶς καθ' ἡμᾶς συνάγεται, ὅτι ἐν τῇ κατ' ἔφειν δίχῃ συνεξετάζετο κατ' ἀνάγκην τὸ ζήτημα τῆς ἐν τῷ φρατερικῷ γραμματείῳ ἐγγραφῆς τοῦ φύσει ἢ ποιητοῦ παιδός, ὅτε ἀποδεικνυμένης ταύτης δικαίας, ὁ μὲν ἀποψηφισθεὶς ἐνίκα, οἱ δὲ δημόται, συναποδειχθέντος οὕτως ὅτι γέγονε κατὰ τοὺς νόμους, ὑποχρεοῦντο πάντως νὰ ἐγγράψωσιν αὐτὸν ἐν τοῖς δημόταις. Ἐν ἄλλοις λόγοις οἱ δημόται μόνον ἐν περιπτώσει παραδοχῆς τοῦ ἐφήδου ὡς ἐλευθέρου ἐδύνατο νὰ προβῶσι δεύτερον εἰς διαψήφισιν περὶ τοῦ εἰ γέγονε κατὰ τοὺς νόμους, ἄλλως μόνον ἀρμόδιον ἦν καὶ περὶ τούτου τὸ δικαστήριον.

¹⁾ Ἀριστοτ. Ἀθην. Πολ. κεφ. 26. 4, 42. 1. Ἐκ τῶν διατάξεων τούτων τοῦ νόμου, ὡς παρατίθεται ταύτας ὁ Ἀριστοτέλης, φαίνεται μᾶλλον ὅτι, πρὸς μετοχὴν τῆς πολιτείας τοῦλάχιστον, ἤρκει ἡ ἐξ ἀμφοῖν ἀστοῖν γέννησις ἀπλῶς, μὴ προσαπαιτουμένης, κατὰ τὸν ἀρχαῖον περὶ ἐγγύης σολώνειον νόμον, καὶ τῆς ἐκ γυναικός οὐ μόνον ἀστῆς ἀλλὰ καὶ ἐγγυητῆς. Βλ. ἡμετέραν Περί ἐγγύης πρὸς γάμον μονογραφίαν ἐν Ἀθηνᾶ τόμ. ΑΒ' σ. 100 ἐπ. ἰδίᾳ σ. 114 ἐπ. καὶ σ. 134-136 Βλ. Lipsius αὐτόθ. σ. 506 ἐπ.

²⁾ Φαίνεται δ' ὅτι οἱ δημόται ἐπιπολαιότερον καὶ συλλήδην μᾶλλον κρίνοντες ἀπεφαίνοντο περὶ τῆς ἡλικίας αὐτῶν, ἄλλως τε καὶ πιστεύοντες εἰς τὰς ἐν τοῖς φρατερικοῖς γραμματεῖοις ἐγγραφὰς τῶν παίδων, ὡς πρὸς τὸ ἔτος τοῦλάχιστον τῆς γεν-

Ἄλλὰ τίς κατ' ἀκρίβειαν ἢ νομικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου: ἐλεύθερος; Κατὰ τὸν Newman ¹⁾ ὁ ὄρος ἐλεύθερος σημαίνει οὐχὶ ἀπλῶς καὶ πάντοτε τὸν ἐξ ἐλευθέρων γεγονότα (of free birth), ἀλλὰ κατὰ τὰς περιστάσεις τὸν ἐξ ἀστῶν γεννηθέντα (of citizen birth) ὅτι δ' ἐνίοτε γίνεται χρῆσις αὐτοῦ ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὸ ξένος. Τὴν γνώμην δὲ ταύτην ἀπεδέξαντο ὅτε Wyse ²⁾ καὶ ὁ Sandys ³⁾, νομίζοντες ὅτι ἂν ἐν τῷ περὶ οὗ ἡμῖν ὁ λόγος χωρίῳ ἡ-λ. ἐλεύθερος νοηθῇ ἐν τῇ συνήθει στενῇ σημασίᾳ, ἢ προκύψουσα ἐντεῦθεν καθόλου ἔννοια ἔσται ἀτελής, ἢ, ὡς ὁ Wyse λέγει, γεννητικὴ παραδόξου ἀνωμαλίας ⁴⁾.

Καθ' ἡμᾶς, ὅπως δὴ ποτε καὶ νοηθῇ ἡ λ. ἐλεύθερος, οὔτε ἀτέλεια οὔτε ἀνωμαλία οὐδεμία ἐντεῦθεν προκύπτει. Ὁ Ἀριστοτέλης τὰ πάντα διακριβούμενος παρέθηκεν ἡμῖν πιθανώτατα αὐτὰ τὰ ῥήματα τοῦ νόμου. Ἐν τῇ τὸ δεύτερον διαψηφίσει τῶν δημοτῶν τὸ θέμα εἶνε διττὸν α' εἰ ἐλεύθερος ἐστὶ καὶ β' εἰ γέγονε κατὰ τοὺς νόμους, ἃ πλείστον διαφέρουσιν ἀλλήλων. Καὶ ἂν μὲν ὁ ἔφηρος δι' οἶον δὴ ποτε λόγον ἀπεψηφίζετο μὴ εἶναι ἐλεύθερος, εἶχεν ἀπλῶς ἔφασιν εἰς δικαστήριον, ὅτε, ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, αὐτῷ πλέον ἀπέκειτο ἰν' ἀποδείξῃ ἐπὶ δικαστηρίου ὅτι, τὸναντίον, γέγονε κατὰ τοὺς νόμους, ἐξ ἁμφοτέρων ἀστῶν, καὶ δὴ ἄρα ὅτι εἶνε ἀστὸς καὶ ἐλεύθερος, δικαίως ἐγγραφεὶς ἤδη ἐν τῷ φρατερικῷ γραμματείῳ. Καὶ τότε εἰ μὲν ἐνίκα, ἐπάναγκες ἦν τοῖς δημόταις ἐγγρά-

νήσειωσ αὐτῶν, βεβαιούμενον προσέτι καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἄρχοντος κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐγγραφῆς.

¹⁾ The Politics of Aristotle I, σ. 248, IV σ. 173.

²⁾ Is. ἐνθ' ἀνωτέρ. σ. 280 ἐπ.

³⁾ Aristotle's Const. Ath σ. 161.

⁴⁾ Εὐθύς δὲ τούτοις ὁ Wyse (αὐτόθ. σ. 281) ἐπάγει: «Ἐκετρέπετο ἔφασιν ἀπὸ τῆς συνόδου τῶν δημοτῶν εἰς δικαστήριον ἂν ὁ παῖς ἀπεψηφίζετο ὡς καταγόμενος ἐκ δούλων, ἀλλ' ὁ πατήρ οὐδένα τρόπον θεραπείας εἶχεν ἔαν ὁ υἱὸς αὐτοῦ κατηγορεῖτο καὶ ἀπεψηφίζετο κατὰ τὴν δίκην ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἡ μήτηρ, καίπερ ἐλευθέρα, ἦν ὅμως ξένη. Οὐδὲ δύναται νὰ νομισθῇ εὐλογον (businesslike) τὸ νὰ καλῆται συνέδριόν τι νὰ ψηφίσηται περὶ τῶν δύο τούτων προτάσεων (1) πότερον εἰσὶν ἢ οὐ ἁμφοτέροι οἱ γονεῖς τοῦ παιδὸς τούτου ἐλεύθεροι; (2) πότερον εἰσὶν ἢ οὐ ἁμφοτέροι οἱ γονεῖς τοῦ παιδὸς τούτου Ἀθηναῖοι; ἐν ᾧ μόνον ἡ δευτέρα πρότασις εἶνε ἀπουδαία». Πρὸβλ. Lipsius αὐτόθ. σ. 506 σημ. 26.

φρην, εἰ δὲ μὴ, ἐπώλει τοῦτον ἢ πόλις. Εἰ δέ, τούναντίον, ὁ ἀποψηφισθεὶς ἐνέμενε τῇ ψήφῳ τῶν δημοτῶν, τότε, εἰ μὲν ξένος ἀπλῶς μετέβαινε εἰς τὴν τάξιν τῶν μετοίκων ¹⁾, εἰ δὲ δοῦλος ἢ ἀπελεύθερος, μετέπιπτεν εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ κατάστασιν. Εἰ δὲ πάλιν ἢ τῶν δημοτῶν διαψήφισις ἀπέβαινε ὑπὲρ τοῦ ἐγγραφομένου ἐφήβου ὡς ἐλευθέρου, τότε βεβαίως ἐπηκολούθει ἢ τρίτη διαψήφισις περὶ τοῦ εἰ γέγονε κατὰ τοὺς νόμους, ἐλεγχομένης οὕτω τῆς ἐν τῷ φρατερικῷ γραμματεῖῳ ἐγγραφῆς αὐτοῦ ὡς ἐξ ἀστοῦ καὶ ἀστῆς καὶ ἐγγυητῆς γυναικός. Καὶ εἰ μὲν ἢ διαψήφισις ἀπέβαινε καὶ πάλιν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὁ καὶ συνηθέστατα συνέβαινε, ἐνεγράφετο ἀμέσως ἐν τοῖς δημόταις, εἰ δὲ τούναντίον ἀπεψηφίζετο, βεβαίως εἶχε καὶ οὗτος ἔφρην εἰς δικαστήριον, καὶ ταῦτα οὐ μόνον κατὰ τὸν ἀρχικώτατον περὶ ἐφέσεως γενικὸν κανόνα τοῦ δημοσίου δικαίου τῶν Ἀθηναίων ²⁾, ἀλλὰ καὶ κατ' εἰδικὴν διάταξιν τοῦ νόμου, ὀρίζουσιν τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῆς ὑπὸ τῶν θεσμοθετῶν ³⁾. Ἐννοεῖται δ' ὅτι κατὰ τὴν δίκην ταύτην, ὡς ἐπίσης καὶ κατὰ τὴν κατ' ἔφρην

¹⁾ Τοῦτο συνάγομεν ἐκ τῆς σιωπῆς τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἐκ τῆς Ὑποθέσ. τοῦ πρ. Εὐβουλίδ. λόγου τοῦ Δημοσθένους: *Γράφεται νόμος . . . ζήτησιν γενέσθαι πάντων τῶν ἐγγεγραμμένων τοῖς ληξιαρχικοῖς γραμματεῖσις. . . τοὺς δὲ μὴ γεγονότας ἐξ ἀστοῦ καὶ ἀστῆς ἐξαλείφειν, διαψηφίζεσθαι δὲ περὶ πάντων τοὺς δημότας, καὶ τοὺς μὲν ἀποψηφισθέντας καὶ ἐμμεΐναντας τῇ ψήφῳ τῶν δημοτῶν ἐξαληλίφθαι καὶ εἶναι μετοίκους, τοῖς δὲ βουλομένοις ἔφρην εἰς δικαστὰς δεδούσθαι, κἂν μὲν ἀλώσι. . . πεπραῦσθαι, ἐὰν δὲ ἀποφύγωσιν, εἶναι πολίτας. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ταῦτα λέγονται περὶ τῆς ἐκτάκτου διαψηφίσεως, ἦν, ὡς εἴρηται, ὁ Ἀριστοτέλης (Ἀθην. Πολ. κεφ. 13. 5) ὀνομάζει διαψηφισμόν, ἀλλ' ὅμως οὐδὲν κωλύει, ἵν' ἀκολουθοῦντες τῷ πνεύματι τοῦ Ἀθηναίου νομοθέτου, ἐπεκτείνωμεν καὶ ἐπὶ τῆς τακτικῆς κατ' ἔτος διαψηφίσεως τῶν δημοτῶν. Τῷ ὄντι ὁ ἀποψηφισθεὶς εἴτε ὡς ξένος εἴτε ὡς δοῦλος, κατ' οὐδένα τρόπον ἐδύνατο νὰ πωληθῆ ἄνευ δικαστικῆς ἀποφάσεως, κατ' ἀκολουθίαν, ἂν μὴ αὐτὸς ἐποιεῖτο χρῆσιν τοῦ πρὸς ἔφρην δικαιώματος, ἔδει νὰ εἰσαχθῆ εἰς δίκην διὰ τῆς γρ. ὑποβολῆς ἢ ἄλλως, ὡς παρέγγραπιος ἢ ὑποβουλιμαῖος κλ. ὅπως ἐπακολουθήσῃ τὰ ἐκ τῆς ἀποφάσεως οἷα δὴ ποτε ἐπακόλουθα.*

²⁾ Ἀριστοτ. Ἀθην. Πολ. κεφ. 9. 1: *Δοκεῖ δὲ τῆς Σόλωνος πολιτείας τρία ταῦτ' εἶναι τὰ δημοτικώτατα· πρῶτον . . . ἔπειτα . . . τρίτον δέ, [ᾧ] μάλιστα φασιν ἰσχυκέναι τὸ πλῆθος, ἢ εἰς τὸ δικαστήριον ἔφρην· κύριος γὰρ ὢν ὁ δῆμος τῆς ψήφου κύριος γίνεσθαι τῆς πολιτείας.*

³⁾ Ἀριστοτ. αὐτόθ. κεφ. 59. 4 *Εἰσάγουσι δὲ (οἱ θεσμοθέται) καὶ τὰς δοκιμασίας ταῖς ἀρχαῖς ἀπάσαις καὶ τοὺς ἀπεψηφισμένους ὑπὸ τῶν δημοτῶν καὶ τὰς καταγνώσεις τὰς ἐκ τῆς βουλῆς. Πρὸλ. ἔτι κεφ. 45. 2-3, 53. 2 καὶ 6, 55.2.*

δίκην τοῦ ἀπεψηφισμένου ὡς μὴ ἐλευθέρου, οὐ μόνον οἱ φράτερες καὶ οἱ γεννηταὶ καὶ οἱ δημόται ἠκούοντο, ἀλλὰ καὶ οἱ συγγενεῖς, ὡσαύτως διομνύμενοι καὶ μαρτυροῦντες ὑπὲρ αὐτοῦ, καθὰ προκύπτει ἀναντιλέκτως ἐκ τῆς Δημοσθ. πρὸς Εὐβουλίδην ἐφέσεως. Οὐδὲν δὲ βεβαίως ἐκώλυε καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ ἀποψηφισθέντος συνηγορίαν. Καὶ ταῦτα κατὰ τὰ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀριστοτέλους ἰσχύοντα. Φέρε νῦν ἰδωμεν τὰ εἰς τὰς δοκιμασίας καθόλου ἀφορῶντα.

Γ'

Δοκιμασίαι ἐν γένει

Δοκιμασία καλεῖται ὁ ἐν δικαστηρίῳ ἢ ὑπὸ τε τῆς Βουλῆς καὶ πάλιν ἐν δικαστηρίῳ ἢ ὑπὸ τῆς Βουλῆς μόνῃς δημόσιος ἔλεγχος περὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν εἰς δοκιμασίαν ὑποβεβλημένων, ἀρχόντων ἰδίᾳ, εἰ κέκτηται τὰ ὑπὸ τῶν νόμων ὀριζόμενα προσόντα, ἢ μὴ, τοῦναντίον, τυγχάνει ἀνάξιος ἢ ἀνεπιτήδειος ὢν¹⁾. Ἦν δὲ τὸ μέτρον τοῦτο ἀναγκαῖον τὰ μάλιστα πρὸς καταψήφισιν παντὸς ἄρχοντος ἢ οἷον δὴ ποτε λόγον ἀναξίου ἢ ἀνικάνου ἄρχειν, ἐπιπολαίως χειροτονηθέντος ἢ κλήρω λαχόντος.

Οὕτω, κατ' ἀρχὴν γενικὴν τοῦ δημοσίου δικαίου τῶν Ἀθηναίων, σαφῶς ὑποτυπούμενην ὑπὲρ τοῦ Ἀριστοτέλους (Ἀθην. Πολιτ. κεφ. 55. 2) ἐν δικαστηρίῳ . . . οἱ . . . ἄρχοντες πάντες καὶ οἱ κληρωτοὶ καὶ οἱ χειροιονητοὶ δοκιμασθέντες ἄρχουσιν. Κατ' εὐλογον μόνον ἐξαίρεσιν, λόγῳ τοῦ μεγάλου ἀξιώματος, οἱ ἐννέα ἄρχοντες ἐδοκιμάζοντο δις, πρῶτον ἐν τῇ Βουλῇ καὶ πάλιν ἐν δικαστηρίῳ, καὶ δὴ κατὰ τρόπον αὐστηρῶς καὶ κατὰ λεπτόν ὠρισμένον (αὐτόθ. κεφ. 55. 3), πλὴν τοῦ γραμματέως τῶν θεσμοθετῶν, δοκιμαζομένου μόνον ἐν δικαστηρίῳ, ὡσπερ οἱ ἄλλοι ἄρχοντες (αὐτόθ. κεφ. 55. 2).

¹⁾ Ἐπίσης ἐπὶ καταγνώσεων ὑπὸ τῶν εὐθύνων κεφ. 48. 5. Ὑπομνησόμεν δ' ὅτι ἐν τῷ κεφ. τούτῳ (48. 4) ἀντὶ τῶν: ταῖς ἀ[γορ]αῖς ἠκάσαμεν ἐν τῇ Ἀθηνᾷ τόμ. ΚΤ σ. 267 ἐπ. τακταῖς ἡμέραις. Πρόσθετε δ' εἰς τὰ ἐκεῖ ὑφ' ἡμῶν παρατεθειμένα μαρτύρια καὶ τὸ τοῦ Πολυδεύκ. Η - 107: Ὁργεῶνες οἱ κατὰ δήμους ἐν τακταῖς ἡμέραις θύοντες θυσίας τινάς. Πρὸβλ. νεωτάτην (1920) ἐκδ. (Biblioth. Oxon) ὑπὸ Kenyon κεφ. 48.

¹⁾ Πρὸβλ. Πολυδεύκ. Η, 44: δοκιμασία τοῖς ἄρχουσιν. . . εἴτ' ἐπιτήδειοί εἰσιν ἄρχειν εἴτε καὶ μὴ.

Κατὰ τὸν αὐτὸν γενικὸν κανόνα ἐπίσης ἐν δικαστηρίῳ ἐδοκιμάζοντο οὐ μόνον οἱ ὑπὸ τῆς Βουλῆς κληρούμενοι δύο ἐκάστῳ τῶν εὐθύνων πάρεδροι (αὐτόθ. κεφ. 48. 4), ἀλλὰ καὶ οἱ δέκα κληρωτοὶ ἀθλοθέται (αὐτόθ. κεφ. 60.1), πρὶν παρεδρεύειν δὲ καὶ οἱ πάρεδροι, οὓς δ' ἔ' ἄρχων καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πολέμαρχος δύο ἕκαστος, οὓς ἂν βούληται, λαμβάνουσι (αὐτόθ. κεφ. 56. 1). Ὡς ὁρᾷ ἕκαστος οἱ τελευταῖοι πάρεδροι οὗτοι οὔτε κληρωτοὶ εἰσιν οὔτε χειροτονητοί, ὅμως δ' ἐπειδὴ ἐπίσης εὐθύναις διδόναι ἐπὶν παρεδρεύουσι, εἰσιν ἄρα ἰδίᾳ ἕκαστος ὑπεύθυνος, διὰ τοῦτο ἐπίσης δοκιμάζονται ἐν τῷ δικαστηρίῳ (αὐτόθ. κεφ. 56. 1).

Ὑπὸ τῆς Βουλῆς δὲ μόνως ἐδοκιμάζοντο, πλὴν τῶν περὶ ὧν νῦν πραγματευόμεθα ἐφήβων, οἱ βουλευταί, οἱ τὸν ὑστερον ἐνιαυτὸν βουλευόμενοι (αὐτόθ. κεφ. 45. 3), οἱ τῆς διαδόχου δῆλον ὅτι Βουλῆς, ἐπίσης δὲ οἱ ἀδύνατοι, καὶ τέλος οἱ ἵππεῖς καὶ οἱ ἵπποι, οἱ πρόδρομοι καὶ οἱ ἄμιπποι (αὐτόθ. κεφ. 49).

Κατὰ τὸν γενικὸν ἐπίσης περὶ ἐφέσεως εἰς τὸ δικαστήριον κανόνα (αὐτόθ. κεφ. 9. 1) τὰς δοκιμασίας ταῖς ἀρχαῖς ἀπάσαις καὶ τοὺς ἀπεψηφισμένους ὑπὸ τῶν δημοτῶν καὶ τὰς καταγνώσεις τὰς ἐκ τῆς Βουλῆς εἰσῆγον κατ' ἐφεσιν εἰς τὸ δικαστήριον οἱ θεσμοθέται (αὐτόθ. κεφ. 59. 4. πρβλ. 45. 1. 2, 55.2), τὸ δὲ δικαστήριον κύριον ἦν τούτων ἀπάντων (αὐτόθ. κεφ. κεφ. 55. 2, 45. 1).

Καὶ ταῦτα κατὰ τὰ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀριστοτέλους περὶ δοκιμασιῶν ¹⁾ καθόλου ἰσχύοντα.

Φέρε νῦν ἴδωμεν τὰ κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους εἰς τὴν δοκιμασίαν τῶν ἐφήβων εἰδικῶς ἀφορῶντα.

Δ'

Δοκιμασία Ἐφήβων

Καθὰ ἄνωτέρω εἶδομεν, οἱ τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας συμπληρώσαντες παῖδες, μετὰ διαψήφισιν τῶν δημοτῶν κατὰ δήμους ὅτι ἐγένοντο μὲν τὴν ἐκ τοῦ νόμου ἡλικίαν, εἰσὶ δ' ἐλεύθε-

¹⁾ Πλείονα βλ. Lipsius αὐτόθ. σ. 269 ἐπ. ἔνθα (σ. 278 ἐπ.) καὶ τὰ περὶ δοκιμασίας ῥητόρων. Ἐπὶ Daremd.—Sagl. λ. Dokimasia σ. 324 ἐπ.

ροι καὶ γεγονάσι κατὰ τοὺς νόμους, ἐνεγράφοντο εἰς τὸ ληξιαρχικὸν γραμματεῖον, ἐφεξῆς νομιζόμενοι ἔφηβοι.

Ἄλλὰ ταῦτα δὲν ἤρχουν ἐν' ἀπὸ τοῦδε μετάσχωσι τῆς πολιτείας. Ἔδει γὰρ ἐπακολουθήσῃ μὲν πρώτον ἢ ὑπὸ τῆς Βουλῆς δοκιμασία τῶν ἐγγραφέντων ἐφήβων, ἔπειτα ἢ ἐγγραφή αὐτῶν εἰς στήλην χαλκῆν, ἰσταμένην πρὸ τοῦ Βουλευτηρίου, παρὰ τοὺς Ἐπωνύμους, τρίτον δέ, μετὰ τὴν δοκιμασίαν, γὰρ διατελέσωσιν οὗτοι τὰ πολεμικὰ διδασκόμενοι, εἰς ταῦτα ἀσκούμενοι, φρουροῦντες δὲ καὶ περιπολοῦντες τὴν χώραν καὶ ἐν τοῖς φυλακτηρίοις διατρίβοντες ἐπὶ δύο συνεχῆ ἔτη. Διεξεληθόντων δέ, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης ἐπάγει (κεφ. 42, 5) τῶν δυεῖν εἰῶν, ἤδη μετὰ τῶν ἄλλων εἰσὶν, συμπληρωθέντος δήλον ὅτι οὕτω καὶ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτῶν, μετέχουσι μὲν οὗτοι τῆς πολιτείας, ἀπολαύουσι δὲ πλήρως πλέον καὶ τῆς ἀστικῆς ἰκανότητος, ὥσπερ οἱ ἄλλοι πολῖται. Ἄλλὰ περὶ τούτων μικρὸν κατωτέρω.

Ἄλλ' ὁπρῖα τις ἦν ἢ ὑπὸ τῆς Βουλῆς δοκιμασία ἐφήβων;

Ἐν πρώτοις παρατηροῦμεν ὅτι πάντες οἱ κατὰ τὴν τακτικὴν ἐτήσιον τῶν δημοτῶν διαψήφισιν εἰς τοὺς δημότας ἐγγραφόμενοι ἔφηβοι, οἳ τε φύσει καὶ ποιητοὶ ¹⁾ παῖδες, ἄνευ διακρίσεως ὀρφανῶν πολέμου ²⁾, οἱ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο συμπληρώσαντες τὸ 18^{ον} ἔτος

1) Οἴκοθεν νοεῖται ὅτι ποιητοὺς ἢ θετοὺς παῖδας λέγοντες νοοῦμεν μόνον τοὺς μετὰ τὴν υἰοθεσίαν τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος συμπληρώσαντας καὶ δὴ ἄρα ἔτι ὑποκειμένους εἰς τὴν κατὰ εἰρημένα διαψήφισιν τῶν δημοτῶν καὶ εἰς τὴν δοκιμασίαν τῆς Βουλῆς.

2) Βέβαιον εἶνε ὅτι ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων ἴσως τοῦ Σόλωνος. (Διογ. Λαέρτ. Α. 54) ἴσχυεν ἐν Ἀθήναις ὁ θεσμός τοῦ τοὺς παῖδας τῶν ἐν πολέμῳ τετελευτηκότων δημοσίου τρέφειν. Πρβλ. Θουκυδ. Β' 46. Καθὰ δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν Ἀθην. Πολ. κεφ. 24. 3 διδασκόμεθα, μετὰ Τιμοσθένην ἄρχοντα (478/7 π. Χ), τοῦ Ἀριστείδου εἰσηγησαμένου, ἐν οἷς συνέβαινον ἀπὸ τῶν φόρων καὶ τῶν τελῶν καὶ τῶν συμμάχων πλείους ἢ δισμυρίους ἄνδρας τρέφεσθαι, οὓς καὶ ἀπαριθμεῖ, ἦσαν καὶ οἱ ὀρφανοί. Διαρρηθὴν δὲ ὁ αὐτὸς ἐν Πολιτικ. Β' 8, 1268 μαρτυρεῖ, ὅτι ἔστι καὶ ἐν Ἀθήναις οὗτος ὁ νόμος νῦν, τοῦ τοῖς παισὶ δήλον ὅτι τῶν ἐν πολέμῳ τετελευτηκότων ἐκ τοῦ δημοσίου γίνεσθαι τὴν τροφήν. Πρβλ. ἔτι Αἰσχίν. κ. Κτησιφόντ. § 154. Ἰσοκρ. π. Εἰρήν. § 82. Πλάτ. Μενέξ. 249. Ἰσχυον δὲ τοιοῦτοι νόμοι καὶ ἐν ἄλλαις τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, οἷον ἐν Ρόδῳ.

Ἄλλ' ὅτι οἱ ὀρφανοὶ πολέμου οὗτοι, μετὰ τὴν ἐγγραφήν αὐτῶν εἰς τοὺς δημότας, ἐπίσης καὶ συγχρόνως μετὰ τῶν ἄλλων ἐφήβων ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐδοκιμάζοντο, ἡμῖν

τῆς ἡλικίας καὶ δὴ ἄρα εἰσελθόντες εἰς τὸ 19^{ον}, πάντες, λέγομεν, ὑπέκειντο εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐπίσης κατ' ἔτος τελουμένην δοκιμασίαν. Ἀποφαινόμεθα δ' οὕτω διότι, ὡς ἐκ τοῦ ἀριστοτελικοῦ κειμένου (Πολιτ. Ἀθην. κεφ. 42) πειθόμεθα, ἡ δοκιμασία ἐφήβων ἀπεσκοπεῖ πρώτιστα εἰς τὴν ρύθμισιν τῆς ἐπὶ 42 ἔτη στρατιωτικῆς καταστάσεως αὐτῶν, ἀπὸ τοῦ 19^{ου} δὴλον ὅτι ἔτους μέχρι τοῦ 59^{ου}, τοῦ 60^{ου} ἀφωρισμένου εἰς τὴν οἶονεῖ στρατιωτικὴν, ἀναγκαστὴν ἄρα, ὑπηρεσίαν τῶν ἀγόντων τὴν ἡλικίαν ταύτην ὡς δημοσίων διαιτητῶν.

Εἶτα δὲ εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῇ Ἀθην. Πολιτ. κεφ. 42 περὶ τῆς ὑπὸ τῆς Βουλῆς δοκιμασίας τῶν ἐφήβων ἐκτιθέμενα ἀφορῶντες, παρατηροῦμεν ὅτι ἂν ταῦτα στενωῶς ἐρμηνευθῶσιν ἢ πᾶσα δοκιμασία εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀπέβλεπεν ἢ εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς ἡλικίας τῶν ὑπὸ τῶν δημοτῶν ἐγγραφέντων: Μειὰ δὲ ταῦτα δοκιμάζει τοὺς ἐγγραφέντας ἡ Βουλὴ, κἂν τις δόξη νεώτερος ὀκτωκαίδεκα ἔτων εἶναι, ζημοῖ τοὺς δημότας ἐγγράφαντας. Ἐπὶ δὲ δοκιμασθῶσιν οἱ ἔφηβοι, συλλεγέντες οἱ πατέρες αὐτῶν κτῆ.

Ἄλλ' ἡ ἔννοια τούτων ἐγγύτερον θεωρουμένων, εἶνε πολὺ μᾶλλον εὐρεῖα. Καὶ πρῶτον ἀδύνατον εἶνε νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι ἡ Βουλὴ μόνον τὴν ἡλικίαν τῶν ἐγγραφέντων αὐθις ἐξήλεγχεν, ὡσεὶ τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ μόνον ἦν ἄξιον τῆς ὑπ' αὐτῆς δοκιμασίας τῶν ἐφήβων ¹⁾· ἔπειτα ἐξ αὐτῶν τῶν ἀριστοτελικῶν ῥημάτων, καὶ δὴ

φαίνεται ἀναντίλεκτον, ὡς ἐκ τοῦ σκοποῦ τῆς δοκιμασίας, ἀφορῶντος πρώτιστα εἰς τὴν τῶν ἐφήβων καθόλου κατάταξιν ἐν ταῖς ἡλικίαις.

*Ἀλλὰ τίς ἐξήλεγχεν ἐκάστοτε τὴν ιδιότητα αὐτῶν ὡς ὄρφανῶν πολέμου; Νομίζομεν, κατ' ἀναλογίαν κρίνοντες, ὅτι καὶ τούτους ἐδοκίμαζεν ἐκάστοτε ἡ Βουλὴ, ([Ξενοφ.] Ἀθην. Πολ. Γ' 14), ὡς καὶ τοὺς ἀδυνάτους. Τὰ ἐν Ἀνεκδ. Βεκκ. 235. 11.: Δοκιμάζονται δὲ καὶ οἱ ἐφ' ἡλικίας ὄρφανοί, εἰ δύνανται τὰ πατρῶα παρὰ τῶν ἐπιτρόπων παραλαμβάνειν, οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος δοκιμασίαν ὄρφανῶν πολέμου. *Ἀλλὰ περὶ τούτου κατωτέρω.

¹⁾ Ἄλλως τε καὶ διότι ἡ ἡλικία τῶν δοκιμαζομένων ἦν μὲν ἤδη βεβαία ἐκ τῆς ἐγγραφῆς αὐτῶν, τῇ προτέρᾳ ἐνόρκῳ βεβαιώσει τῶν γονέων καὶ ἐπιγνώσει τῶν φρατέρων, ἐν τοῖς κοινοῖς ἢ φρατρικοῖς γραμματεῖσι, ἐπεβεβαιώθη δ' αὐθις διὰ τῆς διαψηφίσεως τῶν δημοτῶν καὶ δὴ κατ' ἀκολουθίαν, διὰ τῆς ἐγγραφῆς αὐτῶν ἐν τῷ ληξιαρχικῷ γραμματεῖῳ. Ἐν ᾧ, τούναντίον, περὶ τῶν ἐτέρων δύο ζητημάτων, ἃ καὶ πολλῶ εἰσι σπουδαιότερα, 1) εἰ ἐλεύθερός ἐστι ὁ ἐγγραφεὶς ἐφήβος καὶ 2) εἰ γέγονε κατὰ τοὺς νόμους, ἡ Βουλὴ ἀρκεῖται εἰς τὴν διαψήφισιν τῶν δημοτῶν. Καὶ ἐντεῦθεν ἄρα δείκνυται ὅτι οὐ μόνον περὶ τῆς ἡλικίας ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ περὶ ἄλλων,

ἐκ τῶν ἀμέσως ἐπιφερομένων: ἐπὶ δὲ δοκιμασθῶσιν οἱ ἔφηβοι κτέ. συνάγομεν, ὅτι οὗτοι καὶ ἄλλως ἐδοκιμάζοντο, ὅτι δὲ κατὰ παρένθεσιν, ὡς εἰπεῖν, ὅσον εἰς τὴν ἡλικίαν ἀφορᾶ, ὁ Ἀριστοτέλης παρενέβαλεν, ὅτι ἡ Βουλὴ ἐζημίου ¹⁾ τοὺς δημότας εἴ τις ἐδόκει νεώτερος ὀκτωκαίδεκ' ἐτῶν εἶναι ²⁾.

Καὶ πράγματι, τῇ ὑπὸ τῆς Βουλῆς δοκιμασίᾳ ἀμέσως μὲν ἐπηκολούθει ἡ ἐπὶ δύο ἔτη κατάταξις καὶ ἄσκησις τῶν ἐφήβων εἰς τὰ πολεμικά (αὐτόθ. κεφ. 42. 3-5), ἐπίσης δ' ἀμέσως, κατὰ τὸν νόμον, καὶ ἡ ἐγγραφή αὐτῶν εἰς τὰς στήλας τῶν στρατευσίμων τῶν 42 ἡλικιῶν (αὐτόθ. κεφ. 53. 4-5), ἀπὸ τοῦ 19 ἔτους δῆλον ὅτι μέχρι τοῦ 60^{ου}. Ἄλλ' ἐάν τινες τῶν ὑπὸ τῶν δημοτῶν ἐγγραφέντων ἐφήβων, καίπερ ἐλεύθεροι καὶ κατὰ τοὺς νόμους γεγονότες, ἦσαν ὅμως ἀνίκανοι εἴτε πρὸς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, ἅτε δὴ πεπηρωμένοι τὸ σῶμα, εἴτε καὶ πρὸς ἄσκησιν ἔτι τῶν ἀστικῶν ἢ πολιτικῶν αὐτῶν δικαίων οἷον ἡλίθιοι; Περὶ τούτων βεβαίως οἱ δημόται ἦσαν ἀναρμόδιοι ἵνα κρίνωσιν, ἀλλ' ἐπίσης εἶνε φανερόν ὅτι οἱ τοιαῦτα πάσχοντες οὐδὲ νὰ ἐγγραφῶσιν ἦν δυνατόν ἐν ταῖς στήλαις τῶν ἐπωνύμων ἡλικιῶν. Ἐντεῦθεν φαίνεται ἡμῖν πιθανώτατον, ὅτι καθάπερ ἡ Βουλὴ κατὰ τὸ ἔτος ἕκαστον τοὺς ἀδυνάτους ³⁾ ἐδοκί-

μάλιστα δὲ περὶ τῆς καθόλου σωματικῆς καὶ πνευματικῆς καταστάσεως ἐδοκίμαζεν ἡ Βουλὴ τοὺς ἐφήβους. Ὅρθως δ' ὁ Beauchet (αὐτόθ. Β' σ. 115) ἀναφέρει τὸν Ἰουστινιανὸν ὑπομιμνήσκοντα ἐν ταῖς Εἰσηγήσεσι (Pr. Quid. mod. tutel. fin., I, 22) ὅτι *pubertatem veteres, non solum ex annis, sed etiam ex habitu corporis aestimari volebant*, ἐπίσης δ' ὀρθῶς ἀποφαίνεται ἀναφέρων (αὐτόθ. σ. 116) τὸ ἔργον τοῦτο οὐχὶ εἰς τοὺς δημότας ἀλλ' εἰς τὴν Βουλὴν.

¹⁾ ²⁾ Οἱ δημόται δ' ὅμως εἶχον ἔφεσιν εἰς δικαστήριον κατὰ τῆς ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐπιβληθείσης ἐπιζημιώσεως, εἰσαγομένην ὑπὸ τῶν θεσμοθετῶν, κατὰ τὰ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀριστοτέλους ἰσχύοντα (αὐτόθ. κεφ. 45. 1, 59. 4). Τὶ δ' ὅμως ῥητέον περὶ τοῦ δόξαντος νεωτέρου ὀκτωκαίδεκ' ἐτῶν εἶναι; Ἐκ τῶν περὶ διαψηφίσεως ὑπὸ τῶν δημοτῶν κρίνοντες, καθ' ἃ οἱ μὴ δόξαντες γεγονέναι τὴν ἡλικίαν τὴν ἐκ τοῦ νόμου, ἀπέρχονται πάλιν εἰς παῖδας, συνάγομεν ὅτι, ἐάν οἱ δημόται τῇ καταγνώσει ἐλέμενον, οἱ ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῷ λόγῳ τούτῳ ἀποδοκιμασθέντες ἐστεροῦντο τοῦ δικαιώματος ἐφέσεως, ἅτε δὴ κριθέντες ἀνήλικοι, ἀνίκανοι ἄρα πρὸς τὸ δίκην λαβεῖν. Ἐάν ὅμως οἱ δημόται ἐποιούντο χρῆσιν τῆς ἐφέσεως, τὸ δὲ δικαστήριον ἀπεφαίνετο ὑπὲρ αὐτῶν, ὡς δικαίως ἐγγραφάντων ἐν τοῖς δημόταις τὸν παῖδα (Ἄν. ἐχδοτ. Βεκκ. 235. 13), τότε βεβαίως καὶ οὗτος ὠφειλεῖτο ἐκ τῆς ἀποφάσεως ταύτης.

³⁾ Ἀριστοτ. αὐτόθ. κεφ. 49. 4. Ἀδύνατοι κατὰ τὸν νόμον ἐνομίζοντο οἱ τὸ σῶμα πεπηρωμένοι, ὥστε μὴ δύνασθαι μηδὲν ἔργον ἐργάζεσθαι, οὕτω δ' ἐλαχί-

μαζεν, επίσης δὲ τοὺς ἱκανοὺς πρὸς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν οὐ μόνον ἰππέας ¹⁾ καὶ προδρομοὺς καὶ ἀμίππους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἔτι τοὺς ἵππους ²⁾, κατὰ τὸν αὐτὸν ἐπίσης τρόπον καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν τοῦλάχιστον σκοπὸν, καὶ τοὺς ἐφήβους καθόλου ³⁾ ἐδοκίμαζεν.

Πρὸς τὴν τοιαύτην ὑπὸ τῆς Βουλῆς δοκιμασίαν τῶν ἐφήβων φαίνονται πῶς σχέσιν ἔχοντα μαρτύριά τινα παλαιά. Οὕτω παρ' Ἀριστοφάνει Σφῆκ. στίχ. 578 ὁ Φιλοκλέων παρίσταται λέγων σὺν τοῖς ἄλλοις περὶ τῶν δικαστῶν, ὅτι τούτοις καὶ παίδων δοκιμαζομένων αἰδοῖα πάρεσι θεᾶσθαι ⁴⁾ Ἐν δὲ Ἄνεκδ. Βεκκ. 235, 13 ἀναγινώσκειται: δοκιμάζονται δὲ καὶ οἱ ἐφ' ἡλικίας ὀρφανοί, εἰ δύνανται τὰ πατρῶα παρὰ τῶν ἐπιτρόπων παραλαμβάνειν. Ταῦτα διαφόρως ἐνοήθησαν καὶ ἡρμηνεύθησαν ⁵⁾. Ἡμῖν πιθανώτερον φαίνεται ὅτι τὸ μὲν πρῶτον ἀφορᾷ εἰς τὴν εἰς δικαστήριον ἔφεσιν τῶν ὑπὸ τῆς Βουλῆς ζημιωθέντων δημοτῶν ⁶⁾, ἐγγραφάντων τὸν ὑπὸ ταύτης ἀποδοκιμασθέντα, ὡς δόξαντα νεώτερον ὀκτωκαίδεκα ἔτιων εἶναι, διὰ δὲ τοῦτο πάλιν δοκιμαζόμενον ὑπὸ τῶν δικαστῶν ἐν τῇ κατ' ἔφεσιν δίκη τῶν δημοτῶν, τὸ δ' ἕτερον εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐπίσης δοκιμασίαν, ἀποφαινομένης προσέτι περὶ τῆς ἱκανότητος τῶν ἐγγραφέντων ὀρφανῶν ἐφήβων, εἰ δύνανται τὰ πατρῶα παρὰ τῶν ἐπιτρόπων παραλαμβάνειν. Καὶ ταῦτα, ἐννοεῖται, ἂν οἱ

στην κεκτημένοι οὐσίαν (ἐντὸς τριῶν μνῶν) ὥστε μὴ ἀπαρκεῖν ἐξ ἰδίων τρέφεσθαι.

Τούτοις ἐκληροῦτο ταμίας εἰδικός, ἐπὶ δὲ τῶν χρόνων τοῦ Ἀριστοτέλους ἐδίδοντο δημοσίᾳ εἰς τροφήν δύο ὄδοιοι ἐκάστῳ ἡμέρας. Ἐν αὐτοῖς πρότιστα, ὡς εἰκός, κατελέγοντο οἱ ἐν πολέμῳ πηρωθέντες, κατὰ τινὰ νόμον, ὡς διδάσκει ὁ Πλούταρχος β. Σόλ. 31, ὑπὸ Πεισιστράτου ἢ ὑπὸ Σόλωνος ἴσως τὸ πρῶτον τεθέντα. Πλείονα βλ. παρὰ Lipsius, αὐτόθ. σ. 269 ἐπ. Gilbert μτφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 435 ἐπ. ἔτι σ. 316 σημ. 3 ἐν τέλει καὶ τὰ παρ' αὐτοῖς παλαιὰ μαρτύρια καὶ τὰς γνώμας τῶν νεωτέρων.

¹⁾ Δυσ. κ. Ἀλκιβ. Α' § 8. κ. Ἀλκιβ. Β' § 11, ὑ. Μαντιθ. § 13.

²⁾ Ἀριστοτ. αὐτόθ. κεφ. 49. 1.

³⁾ Beauchet αὐτόθ. κεφ. Β' σ. 118.

⁴⁾ Ὁ Σχολ. Ἀριστοφ. Σφῆκ. 578 ἡρμηνεύων ταῦτα εὐχερῶς ἤκασεν: ἴσως δ' ἂν περὶ τῶν κρινομένων παίδων εἰς τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας λέγοι, οὐχ' ὡς ἐν δικαστηρίῳ κρινομένων, ἀλλ' ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων.

⁵⁾ Βλ. Van den Es, De Iure Famil. Athen. σ. 112. Beauchet αὐτόθ. Β' σ. 115 ἐπ. Lipsius αὐτόθ. σ. 283 ἐπ.

⁶⁾ Βλ. ἄνωτέρ. σ. 35 καὶ τὰς σημ. 1) 2).

δοκιμαζόμενοι ἀπεδείκνυντο ἑλλειπείς καὶ μὴ δυνάμενοι διὰ πνευματικὴν ἀτέλειαν ἢ νόσον ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἑαυτῶν συμφερόντων. Οἱ τοιοῦτοι βεβαίως οὐδ' ἐν ταῖς ἡλικίαις τῶν στρατευσίμων ἦν πάντοτε δυνατὸν νὰ περιληφθῶσιν.

Περατωθείσης οὕτω τῆς δοκιμασίας τῶν ἐφήβων, συλλεγέντες οἱ πατέρες αὐτῶν καὶ ἀ φυλάς, δμόσαντες αἰροῦνται τρεῖς ἐκ τῶν φυλειῶν τῶν ὑπὲρ τετραράκοντα ἔτη γεγονότων (ἐν δλω ἄρα 30), οὓς ἂν ἡγῶνται βελτίστους εἶναι καὶ ἐπιτηδαιοτάτους ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἐφήβων, ἐκ δὲ τούτων (τῶν αἰρεθέντων 30) ὁ δῆμος ἕνα τῆς φυλῆς ἐκάστης χειροτονεῖ σωφρονιστὴν (δέκα ἄρα ἐν δλω) καὶ κοσμητὴν ἐκ τῶν ἄλλων Ἀθηναίων ἐπὶ πάντας ¹⁾ Οὕτως οἱ ἐπιμελεῖται τῶν ἐφήβων μετὰ τῶν σωφρονιστῶν καὶ τοῦ κοσμητοῦ γίνονται ἐν δλω 31. Ἐνταῦθα προσήκον εἶνε νὰ παρατηρηθῆ, ὅτι ὁ Ἀθηναῖος νομοθέτης, ἀποβλέπων φαίνεται εἰς τὸ ἄγαν νεαρὸν εἶτι τῆς ἡλικίας τῶν ἐφήβων, οὕτω πρωῒμως ἀπαλλασσομένων τῆς φιλοστοργεῦ πατρικῆς ἐξουσίας, ἀναγκαῖον ἐνόμισεν ἵν' ἀναπληρώσῃ ὡς εἶπειν ταύτην καὶ πως καὶ παρατείνῃ ἐπὶ δύο ἐπὶ πλέον ἔτη, μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ δήλον ὅτι ἔτους συμπεπληρωμένου, διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν τῶν πατέρων καὶ κατὰ τὴν κρίσιν αὐτῶν ἐκλογῆς τῶν ἐκ τῶν φυλετῶν βελτίστων καὶ ἐπιτηδαιοτάτων ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἐφήβων, ἐξ ὧν αὖθις οἱ δέκα ἦσαν, ὡς εἴρηται σωφρονισταί, διατελοῦντες πάντες ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτεῖαν τοῦ κοσμητοῦ, τούτου χειροτονουμένου ὑπὸ τοῦ δήμου ἐκ τῶν ἄλλων Ἀθηναίων καθόλου ²⁾. Ἄλλ' οὐδ' εἰς τοῦτο ἤρχεσθη ὁ Ἀθηναῖος νομοθέτης. Ἴνα προφυλάξῃ τοὺς νέους ἐφήβους καὶ δὴ μάλιστα τοὺς ὀρφανούς, ³⁾

¹⁾ Ἀριστοτ. αὐτόθ. κεφ. 42. 2.

²⁾ Περὶ τῶν ἐπιμελητῶν κλ. βλ. Sandys αὐτόθ. σ. 162 ἐπ., ἐνθα καὶ τὰ ἐξ ἐπιγραφῶν μαρτύρια.

³⁾ Τοῦτους, κατὰ τὸν Λυσίαν (κ. Διογειτ. § 24) ἡ πόλις οὐ μόνον παῖδας ὄντας ἀτελεῖς ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴν δοκιμασθῶσιν ἐνιαυτὸν ἀφήκεν ἀπασῶν τῶν λητουργιῶν. Τοῦ ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ἐν τῷ κ. Μειδ. § 154 λεγόμενον, ὅτι εὐθύς ἐκ παίδων ἐξελεθῶν, οἷς σύνδου ἤμεν οἱ τριηραρχοὶ καὶ τὰναλώματα παντ' ἐκ τῶν ἰδίων καὶ τὰς ναῦς ἐπληροῦμεθ' αὐτοὶ ἐμφαίνει μᾶλλον ἢ ὅτι οἱ εὐπορώτατοι τῶν ὀρφανῶν οἷος ὁ Δημοσθένης, δὲν ἀπηλλάσσοντο τοῦ τριηραρχεῖν ἢ ὅτι οὗτος εὐθύς μετὰ τὸν πρῶτον ἐνιαυτὸν ἀπὸ τῆς δοκιμασίας ἐτριηράρχησεν. Βεβαίως ὁμως ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς συντάξεως τῆς Ἀθην. Πολιτείας ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους

τούτο μὲν κατὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀπειρίας, τούτο δὲ καὶ κατὰ τῆς μοχθηρίας τῶν ἀλλοτρίων, πρὸς δὲ τούτοις ἔν' ἀφέληται αὐτοῖς πᾶσαν πρόφασιν ἔν' ἀπέρχωνται εἰς Ἀθήνας, ἐθέσπισεν ὅτι κατὰ τὰ δύο ταῦτα ἔτη, καθ' ἃ φραυροῦσι καὶ περιπολοῦσι τὴν χώραν, ἀσκούμενοι εἰς τὰ πολεμικά, δίκην οὔτε διδῶσιν οὔτε λαμβάνουσιν, ἵνα μὴ πρόφασις ᾖ τοῦ ἀπιέναι, πλὴν περὶ κλήρου καὶ ἐπικλήρου, κἄν τι κατὰ τὸ γένος ἱερωσύνη γένηται ¹⁾).

Ἐντεῦθεν γίνεται δῆλον ὅτι καίτοι καθόλου εἶπειν οἱ συμπληρώσαντες τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ εἰς τὸ ληξιαρχικὸν γραμματεῖον ἐγγραφέντες ἔφηβοι ὄντως ἐνομίζοντο ἤδη ἐνήλικοι ²⁾ καὶ ἀπηλλαγμένοι τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, ὁμως ἐν τῇ πράξει, ἐξ εὐλόγου προνοίας τοῦ νομοθέτου, ἡ ἀστική ἱκανότης αὐτῶν ἦν πως περιορισμένη μέχρι συμπληρώσεως καὶ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους, διότι ἐξηκολούθουν μὲν διατελοῦντες ὑπὸ ἐπιμελητῆς καὶ σωφρονιστῆς καὶ παιδοτρίβας καὶ διδασκάλους, ἀπηγορεύετο δ' αὐτοῖς τὸ ἐνάγειν καὶ ἐνάγεσθαι, πλὴν τῶν διαληφθεισῶν τριῶν περιπτώσεων, διαφερόντως σοβαρῶν καὶ δῆ καὶ ἐπειγουσῶν ³⁾. Ὅθεν ὁ

οὐχὶ ἐπὶ ἐνιαυτὸν μόνον ὡς πρότερον, ἀλλ' ἐπὶ δύο ἐνιαυτοὺς ἀπὸ τῆς δοκιμασίας ἀτελεῖς εἰσι πάντων οἱ ἔφηβοι (αὐτόθ. κεφ. 42, 5). Τούναντίον, κατὰ τὸν Sandys (αὐτόθ. σ. 166) τοῦ γενικοῦ τῆς ἀτελείας κανόνος ἐξηρεῖτο ἡ τριηραρχία. Ἄλλ' ὅτι πάντως, πλὴν τῶν ἐπικλήρων καὶ τινῶν ἄλλων, ἐξηροῦντο οἱ ὄρφανοὶ τῶν ἐφήβων, τοῦλάχιστον, μαρτυρεῖ διαρρηθῆναι ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ π. τ. συμμῶρ. § 16.

¹⁾ Ὁ λόγος τῆς ἐξαιρέσεως τῶν τριῶν περιπτώσεων τούτων ἦν ὅτι κατ' αὐτὰς οὐδεὶς ἐδύνατο ν' ἀναπληρώσῃ ἀπόντα τὸν ἔφηβον, ἄλλως τε καὶ ἀγνώστου οὔσης τῆς δι' ἐντολοδόχου παραστάσεως ἐπὶ δικαστηρίου πρὸς διεκδίκησιν κλήρου καὶ ἐπικλήρου ἢ ἀνάληψιν τῆς γενομένης αὐτῷ κατὰ γένος ἱερωσύνης. Οὐκ ὀρθῶς διδάσκεται, ὅτι ὁ Δημοσθένης τῆς περὶ κλήρου διατάξεως ταύτης δῆθεν ἐπωφελοῦμενος, ἤγειρε τὰς δίκας κατὰ τῶν ἐπιτρόπων. Ἄλλὰ περὶ τούτου βλ. κατωτέρω κεφ. Ε' Ἐρμην. καὶ διορθ. δημοσθεν. χωρίου.

²⁾ Lipsius αὐτόθ. σ. 282. Beauchet, αὐτόθ. σ. 106. Van den Es σ. 114, 138.

³⁾ Ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη ἀφορᾷ εἰς τὰς ἀστικάς ἢ ἰδίας δίκας εἶνε φανερόν· ἀλλ' ὅμως ἡ ἀριστοτελικὴ φράσις : δίκην οὔτε διδῶσιν οὔτε λαμβάνουσιν εἶνε οὕτω γενική, ἄλλως τε καὶ λεγομένη καθόλου ἐπὶ τε τῶν ἰδίων καὶ τῶν δημοσίων δικῶν ἢ γραφῶν (: δίκην ἢ δίκας διδόναι, δίκην ἢ δίκας λαβεῖν) ὥστε ἐδύνατό τις νὰ ἐρωτήσῃ ἂν ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος περιορισμὸς ἐπεξετείνετο καὶ ἐπὶ τῶν ποινικῶν δικῶν, εἴτε ὑπὸ τῶν ἐφήβων ἐγειρομένων εἴτε καὶ κατ' αὐτῶν. Ὁ Sandys (αὐτόθ. σ. 166 ἐπ.) νομίζων ὅτι ἡ ἐξαιρέσις τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ὀριζομένων τριῶν περιπτώσεων δὲν εἶνε ἴσως ἀπόλυτος, ἐπικαλεῖται τὸν Λυσ. κ. Θεομν. Α § 31, ἐν ᾧ

Ἄριστοτέλης ἀμέσως ἐπάγει: διεξεληθόντων δὲ τῶν θυεῖν ἐτῶν, ἤδη μετὰ τῶν ἄλλων εἰσίν, ἀπολαύουσι δῆλον ὅτι πλήρους ἰκανότητος.

Οἱ οὕτως ὀρισθέντες ἐπιμεληταὶ καὶ σωφρονισταὶ κλ. τῶν ἐφήδων, συλλαβόντες αὐτοὺς πρῶτον μὲν περιέρχονται τὰ ἱερά, εἶτα δὲ πορεύονται εἰς Πειραιᾶ καὶ φρουροῦσιν οἱ μὲν τὴν Μουνυχίαν, οἱ δὲ τὴν ἀκτὴν, καὶ οὕτω διάγουσι κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ἀσκούμενοι καὶ διδασκόμενοι τὰ πολεμικά. Ἀρχομένου δὲ τοῦ δευτέρου ἔτους, ἐκκλησίας ἐν τῷ θεάτρῳ γενομένης, ἀποδειξάμενοι τῷ δήμῳ τὰ περὶ τὰς τάξεις καὶ λαβόντες ἀσπίδα καὶ δόρυ παρὰ τῆς πόλεως, περιπολοῦσι τὴν χώραν καὶ διατρίβουσιν ἐν τοῖς φυλακτηρίοις ¹⁾.

Ὁ διώκων αὐταῖς λέξεσι λέγει: ἐπειδὴ τάχιστα ἐδοκιμάσθη, ἐπεξῆλθον τοῖς τριάκοντα ἐν Ἀρείῳ πάγῳ. Τίθεται δ' ἡ δοκιμασία τοῦ λέγοντος τῷ 399 π. Χ. Ἐντεῦθεν ἡ εἰκασία ὅτι ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀριστοτέλους πιθανῶς μετεβλήθη ὁ νόμος.

Καθ' ἡμᾶς ὁ Ἀριστοτέλης ἀκριβῶς ἀναφέρει μόνον τὰς ἀς ἀστικὰς δίκας διαρρήδην ἐξήρει ὁ νόμος. Ἐντεῦθεν ὅμως οὐδαμῶς ἔπεται ὅτι οἱ ἔφηβοι κατὰ τὰ δύο ταῦτα τῆς φρουρήσεως καὶ περιπολίας ἔτη, οὔτε ἐὰν ὑπέπιπτον εἰς βαρέα ἀδικήματα, ὑπερβαίνοντα τὴν ἀρμοδιότητα τῶν σωφρονιστῶν καὶ τοῦ κοσμητοῦ, δίκην οὐκ ἐδίδοσαν, οὔτε ἂν αὐτοὶ οὗτοι ἔπασχον ὑφ' ἐτέρων τοιαῦτα, ἑστεροῦντο ἀπολύτως τοῦ δικαιώματος τοῦ δίκην λαβεῖν.

¹⁾ Πρὸς ταῦτα παραβλητέον ἂ ὁ Αἰσχίνης ἐν τῷ κ. Κτησιφ. § 154 περὶ τῶν ὀρφανῶν πολέμου ἀφηγεῖται, ὡς ἐπίσης ἐν τῷ θεάτρῳ τελούμενα: προσλθὼν ὁ κήρυξ καὶ παρασησάμενος τοὺς ὀρφανούς ὧν οἱ πατέρες ἦσαν ἐν τῷ πολέμῳ τετελευτηκότες νεανίσκους πανοπλία κεκοσμημένους, ἐκήρυττε τὸ κάλλιστον κήρυγμα καὶ προτρεπτικώτατον πρὸς ἀρετὴν, ὅτι τὺς νεανίσκους, ὧν οἱ πατέρες ἐτελεύτησαν ἐν τῷ πολέμῳ ἄνδρες ἀγαθοὶ γενομένοι, μέχρι μὲν ἡβῆς ὁ δῆμος ἔτρεφε, νυνὶ δὲ καθοπλίσας τῆδε τῇ πανοπλίᾳ ἀφίησιν ἀγαθῇ τύχῃ τρέπεσθαι ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν καὶ καλεῖ εἰς προεδρίαν. Εἶνε φανερόν, καθὰ ἄλλως τε καὶ ὁ Beauchet (τόμ. Β' σ. 322 ἐπ.), καὶ ἄλλοι παρετήρησαν, ὅτι ὁ Αἰσχίνης ὀμιλεῖ περὶ τοῦ θεσμοῦ τούτου ὡς μηκέτι ἰσχύοντος, ὅτε τὸν κ. Κτησιφώντος λόγον ἀπήγγελλε τῷ 350 π. Χ. Ἄλλ' ἐπίσης εἶνε φανερόν ὅτι ταῦτα ἐναντιοῦνται πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους περὶ στρατιωτικῆς παιδείσεως καὶ ἐπιδείξεως τῶν ἐφήδων καθόλου ἐν τῷ θεάτρῳ ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ ἱστορούμενα. Διότι οἱ μὲν ὀρφανοὶ πολέμου, παριστάμενοι πανοπλία κεκοσμημένοι, ὑποτίθενται ἤδη πεπαιδευμένοι καὶ ἡσκημένοι τὰ πολεμικά, ἀρ' οὐδ' ἀπὸ τοῦδε (νυνὶ) ἀφίενται ἀγαθῇ τύχῃ τρέπεσθαι ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν, ἐν ᾧ, τούναντίον, κατὰ τὰ ἐν τῇ Ἀθην. Πολιτείᾳ, οἱ ἔφηβοι ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ δευτέρου ἐνιαυτοῦ, ἐν ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου, ἐν τῷ θεάτρῳ γιγνομένη, ἀποδειξάμενοι ὅτι ὄντως ἐπαιδεύθησαν τὰ περὶ τὰς τάξεις, τότε λαμβάνουσιν ἀσπίδα καὶ δόρυ παρὰ τῆς πόλεως, ἀπέρχονται δὲ πάλιν ἵνα ἐπὶ ἑν ἔτι ἔτος περιπολῶσι τὴν χώραν καὶ διατρίβωσιν ἐν τοῖς φυλακτηρίοις. Καθὰ δ' ἐπίσης παρατηρεῖ, ὁ Beau-